

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1934

1. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ

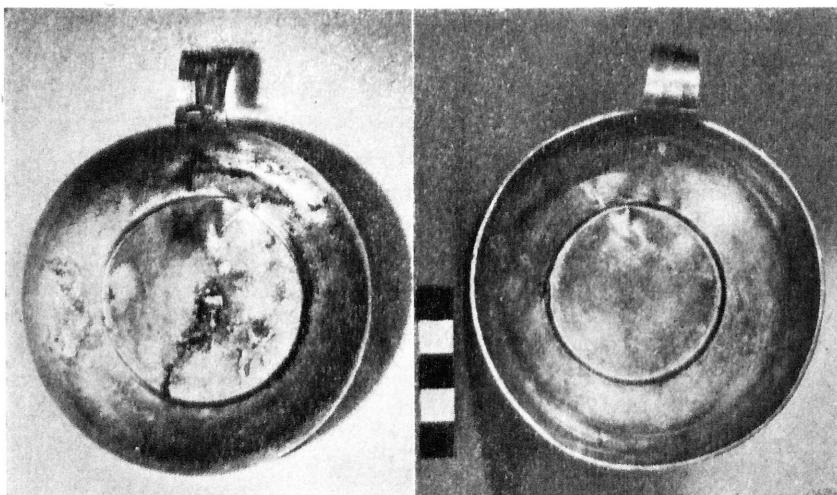
Εἰς τὸν Μαραθῶνα τὸ παρελθόν ἔτος παρέδωκεν εἰς τὸ πρὸ μικροῦ λῆξαν δύο σπουδαίας ἐργασίας, τὸν θολωτὸν Μυκηναϊκὸν τάφον καὶ τὸ Ἡράκλειον, τὸ ἵερὸν ἢ τέμενος ἄλλως τοῦ Ἡρακλέους. Εἰς ταῦτα πέρυσι προσετέθη καὶ μία ἐκτεταμένη νεκρόπολις, ἢ πρώτη ἐμφανιζομένη εἰς τὸ πλούσιον καὶ ὠραιον, ἵερὸν δὲ διὰ τὴν ἴστορικὴν του σημασίαν διαμέρισμα ἔκεινο τῆς

Εἰκ. 1. Κύπελλον χρυσοῦν εὑρεθὲν ἐν τῷ Μυκηναϊκῷ τάφῳ Μαραθῶνος.

Ἄτικῆς, τὴν Τετράπολιν αὐτῆς. Καὶ εἰς τὰ τρία ταῦτα σημεῖα ἡ ἐπὶ ἔξ σχεδὸν μῆνας τοῦ παρελθόντος ἔτους διαρκέσασα ἐργασία δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐν μέρει τοῦλάχιστον καὶ ὡς περατωθεῖσα σχεδόν, ἀλλὰ πλήρης συνετελέσθη κυρίως μόνον ὡς πρὸς τὸν Μυκηναϊκὸν τάφον. Εἰς τὸ Ἡράκλειον μένουν πιθανῶς πράγματά τινα ἀκόμη νὰ ἐρευνηθῶσι. Προήχθη δμως ἴκανῶς καὶ εἰς αὐτὸ πέρυσιν ἡ ζήτησις καὶ παρέσχεν αὕτη νέα τινὰ στηρίγματα εἰς τὴν πεποίθησίν μου περὶ τῆς πρὸς τὸ ζητούμενον ἵερὸν ταυτότητος ταύτης τοῦ περιτειχισμένου χώρου τοῦ παρὰ τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἀγίου Δημητρίου καὶ εἰς τὴν βορείαν ὑπώρειαν τοῦ βουνοῦ Ἀγριελίκη παρὰ τὰ ἐρείπια τοῦ Μετοχίου Βρανᾶ.

‘Η ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ‘Ηρακλέους ἔρευνά μου κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος συνεδύσασθη μὲν μίαν ἀνασκαφὴν καὶ’ ἀρχὰς εἰς τὸ ἔδαφος τὸ ἄμεσως κείμενον ἔξω τοῦ νοτίου (κυρίως νοτιοδυτικοῦ) σκέλους τοῦ τείχους τοῦ περιβόλου, ὃπου μεταξὺ τῶν πυκνῶν θάμνων μόλις διεφαίνοντο τότε τοῖχοί τινες. Οἱ τοῖχοι λοιπὸν οὗτοι ἀπεδείχθησαν μετὰ τὸν καθαρισμὸν των ὅχι μόνον ἀρχαϊκοί, ὃποιοι εἶνε καὶ οἱ τοῦ περιβόλου τοῦ Ἱεροῦ — εἰς τὸν ἔνατον πρὸ Χρ. αἰῶνα αὐτοὶ δυνάμενοι νὰ ἀναχθῶσι — ἀλλὰ καὶ ἔτι ἀρχαϊκώτεροι. Αὐτοὶ

Εἰκ. 2. Ἐξωτερική κάτω ὅψις
τοῦ χρυσοῦ κυπέλλου.

Εἰκ. 3. Ἐσωτερική ὅψις
τοῦ χρυσοῦ κυπέλλου.

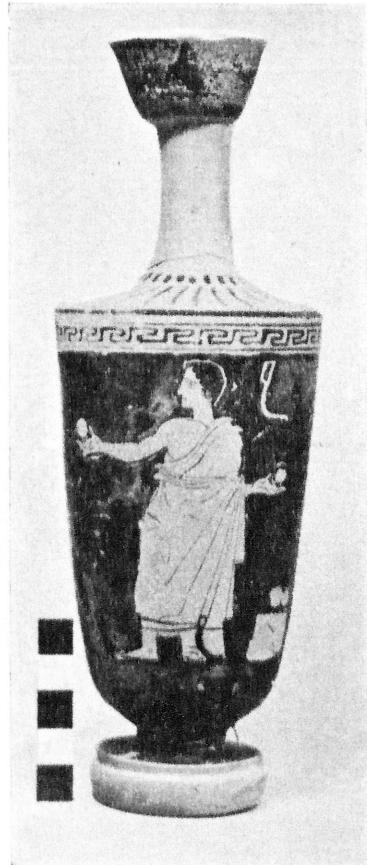
πρέπει νὰ εἶνε κτίσματα τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος. Οἱ δύο ἔξι αὐτῶν πλάτους μὲν ἀκαθορίστου ἔτι μετὰ πλήρους ἀκριβείας, μήκους ὅμως τριάκοντα δύο μέτρων, συναπαρτίζουσιν ἐπίμηκες οἰκοδόμημα, τὸ ὃποιον καὶ ὡς πρὸς ἀνατολὰς βλέπον δὲν δύναται ἀλλως νὰ νοηθῇ παρὰ ὡς στενόμακρος ναὸς τῶν παλαιότερων ἔκεινων χρόνων. Οἱ λίθοι αὐτοῦ εἶνε βραχώδεις ὅγκοι καὶ τόσον λαξευμένοι, δσον διὰ νὰ σχηματίζουν τελείως κανονικὸν τοῖχον, ἀλλὰ προφανῶς κατὰ τρόπον τῆς οἰκοδομῆς ἀρχαϊκώτερον τῶν τοίχων τοῦ περιβόλου. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀλλού ναοῦ ἔχην ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ‘Ηρακλείου οὐδαμοῦ εὑρέθησαν, δ ἐκτὸς αὐτοῦ ναὸς πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀνήκειν εἰς τὸ παλαιότατον Ἱερὸν τοῦ ἡμιθέου, τοῦ ὃποιου πάλιν ἡ λατρεία ἐν Μαραθῶνι ἀνέρχεται εἰς τοὺς μυθικοὺς τῆς χώρας ταύτης χρόνους. Τοιουτορόπως τὸ ‘Ηράκλειον, τὸ ὃποιον καὶ ἴστορικῶς ἥδη ὡς σχετιζόμενον στενῶς μὲ τὰ γεγονότα τοῦ 490 πρὸ Χρ. πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὑπάρχον τὸν ἔκτον ἥδη αἰῶνα — διότι δὲν εἶναι δυνατὸν βέβαια νὰ ὑποτεθῇ ὅτι πρωταρχικῶς ἔκει

τὴν πρώτην μόνον κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔκτου αἰῶνος δεκαετίαν — τίθεται εἰς τὸ χρονολογικὸν ἐκεῖνο πλαίσιον, τὸ δποῖον ὑπὸ τῆς πολιᾶς ἥδη ἀρχαιότητος δι’ αὐτὸν καθορίζεται. Μένει δημοσίευτης ἔτι νὰ ἐρευνηθῇ τὸ ἔδαφος περὶ τοῦτο τὸ οἰκοδόμημα, μήπως ἀγγείων τυχὸν θραύσματα μᾶς διδάξωσί τι ἀκριβέστερον περὶ αὐτοῦ. Τὸ αὐτὸν ἐννοεῖται πρέπει νὰ γίνῃ καὶ περὶ τὸν ἄλλον μνημονευθέντα λίαν ἀρχαιὸν ἐπίσης τοῖχον, δπον πυκνότατοι δμοίως θάμνοι βλαστάνουσι καὶ παρὰ τοὺς δποίους κοινῶν τούλαχιστον ἐλληνικῶν πηλίνων ἀγγείων θραύσματα ἐδῶ κ’ ἐκεὶ παρουσιάζονται. Ἄλλὰ καὶ τούτου τοῦ τοίχου ἡ οἰκοδομικὴ ἀναβιβάζει τὴν ἥλικιαν εἰς τὸν ἔβδομον μᾶλλον παρὰ εἰς τὸν ἔκτον αἰῶνα. Δὲν ἔγινε μόνον ἀντιληπτὸν ἀκόμη εἰς δποῖον οἰκοδόμημα καὶ αὐτὸς ἀνήκει ἐκ τῶν περιλαμβανομένων εἰς τὴν ἔξαιρετικὴν ταύτην θέσιν διὰ τὰ παλαιότατα, ὡς φαίνεται, μνημεῖα τοῦ Ἱεροῦ. Ἄλλ’ ἡ περαιτέρω ἀνασκαφὴ καὶ ἐνταῦθα θὰ διαλευκάνῃ πιθανῶς τὸ ζήτημα.

Ἄμεσως δὲ ἐδῶ πλησίον πάλιν, ἀλλ’ ἐντὸς τώρα τοῦ τεμένους κεῖται ἡ γνωστὴ εὐρεῖα, ἐπίπεδος καὶ δμαλὴ πλατεῖα τῶν ἀσκήσεων τῶν ἐφῆβων, περὶ ἣς τὰ εἰκότα ἐλέχθησαν (πρβ. Archäologischer Anzeiger παρελθόντος ἔτους).

Οφθαλμοφανῶς δημοσίευτης ἡ μάρμαριν πάπιτης διακρίνεται, διότι καὶ ὡς ὑψηλότερον ἐπίπεδον ἀπ’ αὐτῆς ἀποχωρίζεται, τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τοῦ αὐτοῦ περιτειχίστου χώρου, τὸ δποῖον ἔτι μᾶλλον κατόπιν πρὸς δυσμάς διόσεν ἐκτεινόμενον συνεχίζει μετὰ τὴν πλατεῖαν τὸ λοιπὸν διάστημα τοῦ τεμένους, μέχρι τῶν παρὰ τὸ φρέαρ καὶ τὴν πλάτανον ἄλλων εὐρέων χώρων.

Ἐπὶ τοῦ κρασπέδου λοιπὸν ἥδη τοῦ ἐπιπέδου τούτου φαίνονται διασκορπισμένα ἐπὶ τοῦ ἔδαφους ἡ μόλις κρύπτονται ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ μάρμαρα ὡς οἰκοδομήσιμοι λίθοι ἐκ κτίσματός τινος ἀρχαίου προερχόμενα, ἐνῷ ἐδῶ ἄλλως ἐκλείπει πᾶν ἔχον πλέον θραύσμάτων ἐκ τῶν κοινῶν ἐκείνων πηλίνων ἀγγείων, τὰ δποῖα καλύπτουν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς πλατείας ἀπ’ ἄκρου

Εἰκ. 4. Ληκύθιον ἐκ τῶν εὐρημάτων τῆς νεκροπόλεως Μαραθῶνος.

εἰς ἄκρον, ὡς τελευταῖα λείψανα τῶν σιτιοδόχων καὶ ὑδροδόχων ἀγγείων τῶν ἐκγυμναζομένων ποτὲ ἐπ’ αὐτῆς ἐφήβων.

Ἐξ ἐναντίας ἐδῶ ἀπήντησα ἀμέσως παρὰ τὴν ὁἶζαν τοῦ ὑψηλοτέρου τούτου ἐπιπέδου ἀριθμὸν τινα ὅρασμάτων ἀγγείων πολυτελῶν τοῦ πέμπτου πρὸ Χρ. αἰῶνος ἐκ τῶν φερόντων τὸ γνωστὸν στιλπνότατον μέλαν μεταλλικὸν ἐπίχρισμα τῶν ὥραίων ἀγγείων τῶν λαμπρῶν ἐν γένει τῆς Ἑλλάδος χρόνων. Μετ’ αὐτῶν δὲ καὶ τεμάχια κεράμων στέγης τῶν αὐτῶν χρόνων — ἵσως καὶ τοῦ ἔκτου ἥδη πρὸ Χρ. αἰῶνος — μὲ τὸ λεπτὸν αὐτῶν καστανόχρουν ἐπίχρισμα. Οὕτω ἐκ τῶν εὑρημάτων τούτων προηλθον εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ ὑπὲρ τὴν πλατείαν ὑψουμένου ἐπιπέδου, παρὰ τὸ κράσπεδον αὐτοῦ τούλαχιστον, ὡς εἴπα, ἡγείροντο κτίσματά τινα πολυτελέστερα μάλιστα, ἀν καὶ μικρὰ πάντως, ὡς ἐγίνετο τοῦτο δῆλον ἐκ τῶν μικρῶν κεράμων στέγης.

Ἄλλὰ τόσον ἐντελῶς παραπλεύρως τῆς πλατείας τῶν ἀσκήσεων τῶν ἐφήβων καὶ

στίβου ἄμα τῶν ἀγώνων ἄλλων ἀθλητῶν — κατὰ τὰ προειρημένα περὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Πινδάρου — δὲν ἥδυνάμην ἐδῶ ἄλλο τι νὰ δεχθῶ ὑπάρξαν ποτέ, εἰ μὴ τὸν βωμὸν καὶ τὸ ἀγαλμα τοῦ ἡμιθέου, εἰς ὃν τὸ ιερὸν ἦτο ἀφιερωμένον, πιθανώτατα δὲ καὶ τῆς ἔδρας τῶν Ἑλλανοδικῶν καὶ ἄλλων ἐπισῆμων προσώπων. Εἰς τὴν ζήτησιν διὰ τοῦτο λειψάνων ἢ σημείων τινῶν αὐτῶν δύωσδήποτε, καὶ προέβην ἀμέσως ἐνταῦθα.

Καὶ δὲν εὑρῆκα μὲν ταῦτα ἀκριβῶς τὰ ζητούμενα ἐδῶ, τὰ δποῖα εἰς

Εἰκ. 5. Πρόγονος μελανόμορφος μετὰ τριφύλλου στομίου ἐκ Μαραθῶνος.

ἄλλο καταλληλότερον ἔδαφος διόλου δὲν θὰ ἥτο ἀπίθανον καὶ νὰ εὔρισκα
ἴσως σφέζομενα ἔτι. Διότι ἐδῶ πάντες οἱ πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖοι ὅροι λείπουσι.
Τὸ φυτικὸν τοῦ ἐδάφους χῶμα εἶνε λεπτὸν γῆς στρῶμα, ἀπὸ πολλῶν αἰώνων
— ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων ίσως ἔτι χριστιανικῶν — ὑπὸ τοῦ ἀρότρου καὶ τῆς
σκαπάνης τοῦ καλλιεργητοῦ ἀνασκαλευόμενον. 'Υπόκειται δὲ εἰς τὸ στρῶμα
τοῦτο τὸ κατὰ τὸ πλεῖστον σκληρὸν καὶ πετρῶδες φυσικόν, τὸ δποῖον δὲν
φαίνεται ὅτι ἔψαυσε κάν τὴ ἀρχαιότης, ἐφόσον τούλαχιστον ἡδυνήθην νὰ ἔρευ-
νήσω μέρος αὐτοῦ ἐπαρκῶς. Ποῦ λοιπὸν ἡδύνατο νὰ μένῃ ἔτι κεκρυμμένον
ἀρχαῖον τι ὁγκωδέστερον ἢ εὐδηλότερον λείψανον ἐνταῦθα; Εὑρήματά τινα

Εἰκ. 6. Σκύφος μελανόμορφος ἐκ Μαραθώνος.

ἐν τούτοις δὲν ἔλειψαν οὕτε ἐδῶ τελείως, ὡς πιστεύω, δικαιολογοῦντα τὴν ὑπό-
θεσίν μου περὶ τῆς ἀναποφεύκτου εἰς τὴν θέσιν ταύτης ὑπάρχεως ὅχι βεβαίως
πλέον αὐτοῦ τοῦ βωμοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦ ἡμιθέου καὶ τῶν ἄλλων περὶ¹
αὐτὸν ἰδρυμάτων, ἀλλ' ἐνδεικτικῶν τινων τούλαχιστον σημείων αὐτῶν.

Τὰ σημεῖα λοιπὸν ταῦτα εἰναι συντρόμματα μεγάλων μαρμάρων, τὰ
δποῖα περιεσώμησαν μὲν μέχρι σήμερον ὡς οἰκοδομήσιμοι ἀπλῶς λίθοι εἰς
εὐτελέστατον νεωτάτων χριστιανικῶν χρόνων ἐκκλησίδιον εἰς τὴν θέσιν ταύτην,
κατὰ τὸν ἀρχικόν των δμως προορισμὸν μὲ τὸ πρῶτον βλέμμα εὐθὺς διακρί-
νονται ὡς ἀνήκοντα εἰς τι αὐτόθι πάλιν κείμενον ἐλληνιστικῶν χρόνων
μνημεῖον.

'Αλλὰ τὸ ἐλληνιστικῶν χρόνων τοῦτο μνημεῖον, ἐν τῇ συναφείᾳ του
πρὸς τὰ εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ὑπὸ τῶν θραυσμάτων τῶν πολυτελεστέρων
ἀγγείων καὶ τῶν λοιπῶν μετ' αὐτῶν εὑρημάτων διαπιστούμενα κτίσματα
τῆς κλασσικῆς καὶ ἀρχαιότητος, διδάσκει ἡμᾶς τὴν συνέχειαν τῆς

μνημειακῆς παραδόσεως ἀπὸ τῶν παλαιοτέρων ἐκείνων τῆς Ἑλλάδος χρόνων μέχρι τοῦ τέλους αὐτῶν κατὰ τοὺς ἑλληνιστικούς.

Τοιουτορόπως τὰ συντρίμματα τῶν μαρμάρων αὐτῶν λαμβάνουσι διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ Ἡρακλείου, εὐθὺς παρὰ τὸ ὅριον τῆς μεγάλης αὐτοῦ πλατείας, τὴν ἴδιαιτέραν των σημασίαν. Διότι είναι τὰ μόνα ἀσφαλῆ σημεῖα περὶ τῶν μόνων ἀναμενομένων ἐνταῦθα λειψάνων κτισμάτων τοῦ ἱεροῦ. Ἡ πλήρης ὅμως αὐτῶν σημασία θὰ καταδειχθῇ, ὅταν ἀποσπώμενα ἀπὸ τῆς νῦν θέσεως καὶ ἀκριβῶς ἔξεταζόμενα ὡς μνημείου τινὸς μέλη, διαφωτίσωσιν ἡμᾶς περὶ τῆς φύσεως τοῦ μνημείου τούτου.

Καὶ ἡ τοιαύτη μὲν διάγνωσις αὐτῶν θ' ἀκολουθήσῃ εὐθὺς ὡς καταστῆ δυνατὴ ἡ ἐπανάληψις τῆς ἀποτόμως πέρυσι διακοπείσης ἐργασίας ἐνταῦθα.

Εἰκ. 7. Φιάλαι μελανόμορφοι ἐκ Μαραθῶνος.

‘Αλλ’ ἡ μερικὴ συνέχισις τῆς ἔρευνης, πέρυσιν ἥδη καὶ μικρὸν πρὸ τῆς διακοπῆς της, εἰς τοὺς ἔτι περαιτέρῳ τῆς ὑπὸ ὅψει μας θέσεως ἀλλήλους διαδεχομένους πρὸς δυσμὰς χώρους τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ Ἡρακλείου παρέσχον καὶ ἄλλο εὑρημα σαφῶς δηλωτικὸν τῆς ἀρχαιότητος τῶν μνημείων, τὰ δόποια εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦτο τοῦ τεμένους τὴν θέσιν τήν ποτε εὗρον.

Εἰς ἔνα ἀτείχιστον χῶρον, παραπλεύρως κείμενον πρὸς ἔνα ἄλλον κυκλικὸν περίφρακτόν ποτε ὑπὸ ἔρειπωμένου νῦν τείχους (μόνον ἔνα ἀκριβὲς σχεδιογράφημα σύμπαντος τοῦ ἐσωτερικοῦ μέχρις ἐγγύτατα τοῦ Βρανᾶ ἐκτενομένου τεμένους δύναται ἐναργῆ νὰ καταστήσῃ τὰ πράγματα ταῦτα) — εἰς ἔνα ἀτείχιστον, λέγω, τοιοῦτον χῶρον ἀπεκαλύφθη τὸ δάπεδον δωματίου ὑστέρων χρόνων, καλυπτόμενον ὑπὸ πλακῶν πηλίνων. Τὸ ἔδαφος εἶνε καὶ ἔδω ἀγρὸς σήμερον μὲ δίλιγον φυσικὸν χῶμα καὶ τὸ δάπεδον τοῦτο καλύπτον. Παρὰ τὸ δάπεδον, εἰς τὸ καλλιεργούμενον ἔδαφος εὐρέθη πηλίνου ἀγάλματος λείψανον δηλοῦν τὸ ὅστον τῆς κνήμης αὐτοῦ. Παρ’ αὐτὸ δὲ καὶ τεμάχιον πηλίνης πλίνθου μὲ ἐγχάρακτα δύο γράμματα τῆς ἀρχαίας ἀλφαβήτου Γ Ε μὲ κυρτὰς δμῶς τὰς κεραίας τοῦ Ε τοῦ σχήματος ἀκριβῶς τῶν περὶ Μιλτιάδην καὶ Θεμιστοκλέα χρόνων (ΓΕ). Καὶ τί μὲν δύναται νὰ εἰκάσῃ τις περὶ τοῦ σκοποῦ τῶν ἐγχαράκτων τούτων γραμμάτων (ἀρά γε ΠΕΡΙΚΛΕΣ; ή ΠΕΡΙΚΛΕΟΣ;),

ἔγὼ τούλαχιστον δὲν ἡξεύρω. Ἐλλ' ἡ προφανῆς δι' ἡμᾶς σημασία των εἰνεῖς διτὶ τὴν ὑπαρξιν ἐδῶ καὶ ταῦτα μαρτυροῦσι μνημέίων ἀρχαίων, τὰ ὅποια εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἀνέρχονται τῶν ἀρχῶν τοῦ πέμπτου αἰώνος καὶ τῇ μεσοιλαβήσει αὐτῶν εἰς τοὺς τοῦ ἔκτου ἀκόμη καὶ τοῦ ἑβδόμου, κατὰ τὰ ἀνωτέρω πρὸ μικροῦ μνημονευθέντα. Μεγαλήτεροι ἐνταῦθα περίφρακτοι χῶροι ὑπὸ ἐρειπωμένων νῦν κυκλικῶν τειχῶν δεικνύουσιν ἄλλως καὶ καθαρὰ τὰ λείψανα διαμέσων μαρμαρίνων τοίχων τῶν ἐντός ποτε διαμερισμάτων αὐτῶν. Τὰ μάρμαρα τῶν βαθέως εἰς τὰ ἐδάφη εἰσχωρούντων τοίχων εἰνεῖς ὁγκώδη. Ἀλλων σφέζονται σήμερον τὰ συντριμματα μόνον. Ἐλλὰ καὶ αὐτὰ ἔξαφανίζονται δισημέραι ὑπὸ τῶν καλλιεργητῶν.

Εἰς τὴν νεκρόπολιν προήχθη τούλαχιστον μεγάλως ἡ ἐργασία διὰ τῆς ἀνακαλύψεως παμπόλλων αὐτῆς τάφων, ἀθίκτων παραμεινάντων ἀπὸ τῶν παλαιοτέρων τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς χρόνων μέχρι τοῦ τετάρτου πρὸ Χρ. αἰῶνος. Ἐλλὰ μένει καὶ ἐκεῖ ἐργασία τις ἀκόμη νὰ γίνῃ, διὰ νὰ ἐρευνηθῇ ὁ τόπος πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ ἄλλων, ἀσφαλῶς ἀκόμη ὑπαρχόντων ἐκεῖ τάφων. Τόσον πλουσία ἀπεδείχθη διὰ τὰ εὑρήματα τῆς ἡ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν εἰς τὸ φῶς ἐσχάτως ἐλθοῦσα νεκρόπολις αῦτη.

Ἐλλὰ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἀσύλητον, ἀθικτὸν ἐντελῶς διετήρησε τὸ ἐσωτερικόν του κατὰ τὰς τρεῖς καὶ ἐπέκεινα χιλιάδας τῶν ἐτῶν τῆς ὑπάρξεως του καὶ ὁ Μυκηναϊκὸς τάφος καὶ πρὸ πάντων αὐτός. Δύο τάφους ούτος βασιλικούς, ἀπαραλλάκτοις μὲ τοὺς σημερινοὺς δριζοντίους ἐντὸς τῆς κυψέλης του παρουσίασε, τεσσαράκοντα ἔκατοστὰ τοῦ μέτρου ὑπὸ τὸ ἔδαφος αὐτῆς ἔξαρχετα ἔξησφαλισμένους, τὸν ἔνα ἔξαπαντος τοῦ βασιλέως τοῦ τόπου, τὸν ἄλλον τῆς βασιλίσσης πιθανῶς. Ἡ βασίλισσα εἶχε παραλάβει μαζί της ὡς κτέρισμα, νεκρικὸν δηλονότι δῶρον, ἔνα χάλκινον, σκεῦος λίσως μικρὸν ἡ κόσμημα, τὸ δόπιον εἰς τὸ ὑπὸ τῶν βροχῶν ἐπὶ αἰῶνας ποτισθὲν χῶμα τοῦ τάφου δὲν ἦτο δυνατὸν εἰ μὴ ἐντελῶς ἐφθαρμένον νὰ διασωθῇ μέχρι σήμερον. Ἐλλ' ὁ βασιλεὺς εὐρέθη πιστῶς εἰς τὰς χειράς του κρατήσας τὸ χρυσοῦν κύπελλον, τελείως καλὰ διατηρούμενον, μὲ τὸ ὅποιόν ποτε εἶχεν ἥδονικώτατα πιθανῶς

Εἰκ. 8. Σκύφος γεωμετρικῆς ἐποχῆς
ἐκ Μαραθῶνος.

γευθῆ πολλάκις τὸν οἰνόν του εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Μαραθῶνος μέγαρον του μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς χώρας ἀνάκτων. Ἐντὸς τῆς κυψέλης εὑρέθησαν καὶ τὰ λείφανα τῆς πυρᾶς, ἀπηνθρακωμένα τεμάχια ἔύλων, πολλὴ τέφρα, δλόκληρον τὸ δάπεδον τῆς κυψέλης καλύπτουσα εἰς πάχος δέκα ἑκατοστῶν καὶ μέγα πλῆθος πρὸ πάντων ὅστῶν ζῷων, βοῶν τὸ πλεῖστον καὶ χοίρων, ἄλλα καὶ αἰγῶν, προβάτων καὶ πτηνῶν ἀκόμη, τὰ ὅποια ἐν θυσίᾳ προσεφέρθησαν εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ κυρίου τῆς χώρας, ἀποτελέσαντα

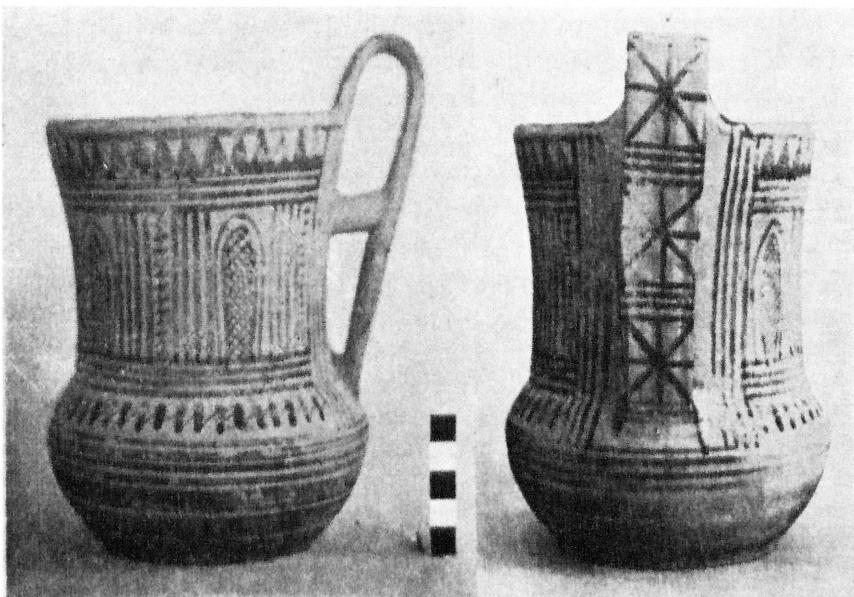
Εἰκ. 9. Πρόχοι γεωμετρικῆς ἐποχῆς ἐκ Μαραθῶνος.

στρῶμα δλόκληρον, ὕψους δύο μέτρων, ἐπὶ διαμέτρου ἐπτὰ μέτρων εἰς τὸ βάθος τῆς κυψέλης, πολλὰ δὲ καὶ θραύσματα μυκηναϊκῶν, ἐγχρώμων ἀγγείων, τὰ ὅποια ὑπὲρ πᾶν ἄλλο μαρτυροῦσι καὶ τοὺς χρόνους, εἰς τοὺς ὅποιους τὸ μεγαλειώδες τοῦτο μνημεῖον ἀνηγέρθη, διὰ νὰ δεχθῇ εἰς τὴν αἰωνίαν του κατοικίαν τὸν Μαραθώνιον μονάρχην, μικρὸν βέβαια καὶ ὅχι κατὰ τοὺς Ἀτρείδας ἐκείνους τῶν Μυκηνῶν καὶ τῶν Ἀμυκλῶν ἢ τοὺς Νηλείδας τῆς Πύλου, ἀλλ' ὅμοτιμον καθ' ὅλα τὰ ἄλλα πρὸς ἐκείνους καὶ ἵσως ὑμνηθέντα καὶ αὐτὸν εἰς ἔπος τι ἐκ τῶν κυκλίων, τὰ ὅποια τίς οἰδε πόσοι πολυαριθμότεροί ποτε τῶν Ὁμηρικῶν ἔψαλαν οἱ ἀσιδοὶ τῆς δευτέρας πρὸ Χρ. χιλιετηρίδος εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα τῶν Ἀχαιῶν, τῶν Ἀργείων, τῶν Δαναῶν.

'Ο Μυκηναϊκὸς δῆμος θολωτὸς τάφος εἶνε καὶ δι' ἄλλα του χαρακτηριστικὰ ἀξιοσημείωτος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ εὑρήματα αὐτοῦ (εἰκ. 1, 2, 3). Ἐδῶ θὰ περιορισθῶ εἰς εἰκόνων τινων μόνον περὶ τῶν εὑρημάτων τοῦ πελυτίμου τούτου μνημείου ἐπίδειξιν, ἐν συγχρίσει μάλιστα καὶ πρὸς ἄλλα ὅμοια αὐτοῦ μνημεῖα πρὸς καλλιτέραν καὶ τοῦ ἡμετέρου Μαραθωνίου κατανόησιν. Διὰ τῶν εἰκόνων δὲ κατ' ἀνάγκην καταληπτὰ θὰ ἔχουν νὰ γίνουν σήμερον καὶ τῆς νεκροπόλεως τοῦ Μαραθῶνος τὰ εὑρήματα, ἀγγεῖα ταῦτα ἀποκλειστικῶς ὡς δῶρα ἐπίσης εἰς τοὺς κοιμηθέντας τῶν μεγάλων καὶ ὀραίων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος χρόνων, τῶν ἀμέσως τοὺς Μυκηναϊκοὺς ἀκολουθησάντων ἥ καὶ τῶν συγχρόνων πρὸς τὰ Μηδικὰ καὶ ἥ προηγθέντων αὐτῶν ἥ ἀκολουθησάντων αὐτοὺς κλασικῶν. Ἄλλ' ἐν σχέσει πρὸς τοὺς τάφους τούτους πρέπει ἔν τι ἀκόμη ν' ἀναφέρω, διτὶ εἰς ἴδιαίτερον τι τμῆμα τῆς λίαν ἐκτεταμένης, ὡς εἴπα, νεκροπόλεως εὑρεθῆ ἀποκλειστικῶς μικρῶν

Εἰκ. 10. Σκύφος μελανόμορφος
ἐκ Μαραθῶνος.

Εἰκ. 11. Πρόχοι γεωμετρικῆς ἐποχῆς ἐκ Μαραθῶνος.

παιδίων κοιμητήριον, νηπίων καὶ ἄλλων, ὅλίγα τῆς νηπιότητός των ἔτη ὑπερβάντων, ὅκτω ἢ δέκα ἵσως μόνον. Συγκινεῖ δὲ καὶ σήμερον ἀκόμη τὴν ψυχὴν βαθέως ἢ διάταξις τῶν τάφων τούτων τῶν νηπίων καὶ μειρακυλλίων. Ὡς φαίνεται, ἐπιδημία τις κατὰ τὸν ὅγδοον πρὸ Χρ. αἰῶνα ἥρπασεν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν γονέων των τοὺς μικροὺς τούτους. Οἱ τάφοι εἶνε κομψότατοι, μὲ πλάκας κατὰ τὰς τέσσαρας αὐτῶν πλευράς, μὲ μίαν δὲ μεγάλην πλάκα συνήθως σκεπαζόμενοι. Παρὰ τὴν κεφαλὴν τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοὺς πόδας εὑρέθησαν τὰ νεκρικά των δῶρα, μικρὰ τῆς τραπέζης τῶν παιδιῶν πήλινα γεωμετρικὰ ἀγγεῖα. Ἀλλὰ τάφοι πολλάκις εἶνε καὶ πίθοι διλόχληροι, ἄλλοι μεγάλοι καὶ μὲ πλάκας πάλιν ὡς πώματα, εἰς τὸ δποῖον διλόχληρον τοῦ νεκροῦ τὸ σῶμα ἔχωρει. "Ἄλλοι δὲ καὶ πολὺ μικρότεροι ἢ τόσον μικροὶ ὡστε οὔτε ἔμβρυον νὰ χωροῦν, πάντοτε ὅμως μὲ μικρότατά τινα ἀγγεῖα τῆς χρήσεως βέβαια τῶν μικρῶν πάλιν, ἢ ἐντὸς τῶν μικρῶν τούτων πηλίνων δοχείων ἢ περὶ αὐτά. Ὡς φαίνεται, πολλοὶ νεαρῶν παιδιῶν νεκροὶ οὖδε εἰς τάφους κατετέθησαν ἀλλ' ἐπὶ πυρᾶς ἔκαυθησαν. Ἡλικιωμένοι πολλοὶ καὶ εἰς ἄλλας θέσεις τῆς νεκροπόλεως ἀναμφιβόλως καὶ αὐτοὶ δὲν ἐτάφησαν, ἀλλ' ἐκάησαν μόνον διότι ἔκδηλος εἶνε ἀμέσως ὑπὸ τὸ νῦν ἔδαφος παρουσιασθεῖσα μία πολὺ μεγάλη τυμβοειδῆς πυρά, εἰς τὴν δποίαν πολλοὶ νεκροὶ ἀναμφιβόλως πρέπει νὰ ἔκαυθησαν καὶ οὐχὶ ἐφ' ἄπαξ, ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν μάλιστα καὶ πολὺ μακρῶν ἐτῶν. Ἀγγεῖα ὁιφθέντα ὑπὸ τῶν παρισταμένων οἰκείων καὶ φίλων εἰς αὐτὴν ἀφῆκαν μέχρι σήμερον τὰ θραύσματά των τούλαχιστον εἰς τὸ κατάμαυρον στρῶμα τῆς πυρᾶς. Ἐν πήλινον ἀγαλμάτιον γυναικείας μορφῆς, θεᾶς Ἱσως, ἐκπάγλου ὠραιότητος, κατάμαυρον ὅμως, εὑρέθη ἐπίσης ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς πυρᾶς μετὰ πολλῶν θραυσμάτων εὑμεγέθους ἀμφορέως.

Ταῦτα καὶ τοιαῦτα εἶνε, τὰ ὅποια εἰς φῶς ἔφερε τῆς νεκροπόλεως τοῦ Μαραθῶνος ἢ ἀνασκαφή. Ὡς λίαν ἀξιοσημείωτον ἐν τούτοις πρέπει ἐδῶ ἐπίσης νὰ μνημονευθῇ καὶ τὸ ἀναμφισβήτητον λείψανον ἐνδὸς ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ὑδραγωγείου, δι' οὗ τὸ πόσιμον τῆς κρήνης τοῦ Ἡρακλείου ὕδωρ εἰς αὐτὸ διωχετεύετο.